ASPECTE ALE MIŞCĂRII MUNCITOREŞTI DIN MOLDOVA ÎN ANII AVÎNTULUI REVOLUŢIONAR (1917—1921)

DE

V. NECULCE şi L. COPTIL

În timpul primului război mondial-imperialist, în care a fost tîrîtă ţara noastră, mizeria, foametea şi suferinţele maselor populare s-au accentuat şi mai mult. După terminarea războiului, deşi s-a mărit teritoriul Romîniei (prin unirea Transilvaniei, a Banatului, prin cotropirea Bucovinei de nord şi Basarabiei), şi puterea industrială, economia ţării se găsea într-o grea situaţie. Capitalul anglo-franco-american pătrunde tot mai mult în economia ţării noastre unde ocupă poziţii dominante înfeudînd-o intereselor trusturilor imperialiste străine. Ziarele din 1920 arată că 71,90% din capitalurile investite în industria petroliferă din ţara noastră aparţineau capitalului străin, şi numai o mică parte celui romînesc [1]). Ţara noastră era tot mai mult aservită capitalului străin. În acest sens Lenin, la începutul anului 1921, a arătat că Romînia şi Polonia erau vîndute cu amănuntul şi cu ridicata cercurilor imperialiste, că aceste ţări erau înglobate în datorii şi nu aveau cu ce să le achite [2]). Datoriile de război ale Romîniei burghezo-moşiereşti se ridicau la aproximativ 29.687.807.230 lei [3]). Producţia industrială scade simţitor. Ca urmare situaţia economică a ţării era tot mai grea. Clasele stăpînitoare din ţara noastră căutau să iasă din această situaţie prin intensificarea exploatării clasei muncitoare şi a ţărănimii muncitoare. Pauperizarea muncitorilor şi ţăranilor era tot mai accentuată. Salariile scădeau continuu, concomitent cu scumpirea într-un ritm vertiginos a mărfurilor.

Chiar din relatările unor politicieni burghezi din acea vreme rezulta că „la Galaţi foamea bate la uşă... nu există făină de păpuşoi, alimentul de bază al populaţiei, care cu nimic nu poate fi înlocuit. Nu mai vorbesc de pîine, care a devenit un articol de mare lux". Slujbaşii se plîng: „venim flămînzi şi goi la slujbă, ne mor copiii de foame. Nu putem răbda.

---

1) Constantin G e o r g e s c u, *Problema capitalurilor străine în Romînia*, Bucureşti 1933, p. 7.
2) V. I. L e n i n, *Opere*, vol. 32, Ed. din 1956, p. 101—102.
3) G. D o b r o v i c i, *La dette publique de la Roumanie*, Bucureşti 1927, p. 19.

https://biblioteca-digitala.ro

100 pînă la 150 *lei pe lună* adică 3 lei pînă la 5 lei pe zi să mănînci, să te îmbraci, să plătești chiria, să ții copii la școală"[4]) etc.

Datele oficiale arătau că în primele luni ale anului 1920 salariile erau de trei ori mai mari decît înainte de război, iar prețurile produselor alimentare și îmbrăcămintei erau de 8 ori mai mari. Nu exista nici un fel de asigurare pentru cazuri de boală, pentru naștere etc., nu exista asistență medicală gratuită. Condițiile de trai ale muncitorilor deveniseră mai grele ca oricînd.

Această situație grea era caracteristică nu numai proletariatului, ci și țărănimii. Situația proprietății asupra pămîntului, după cum reiese dintr-o statistică antebelică, se prezenta în felul următor : în timp ce 95,4% din proprietarii de pămînt avînd între 0,5 și 10 ha. stăpîneau numai 40,29% din suprafața arabilă, 4,6% din proprietarii de pămînt cu peste 10 ha. dețineau 59,71%. Fărămițarea mici proprietăți și pauperizarea țărănimii muncitoare au continuat și s-au accentuat după primul război mondial. Țărănimea muncitoare nu dispunea de pămînt, el fiind în mîinile moșierimii. Sărăcia țărănimii era accentuată și de lipsa de vite de muncă, de unelte, de grîu; de porumb etc. Aceste greutăți și lipsuri au provocat extinderea unor boli groaznice ca : pelagra, tuberculoza, tifosul exantematic etc. Ca urmare a acestui fapt în Moldova într-un singur an (în 1918) au încetat din viață 241.720 de persoane din populația civilă. Toate acestea scot la iveală — așa cum spune Lenin — „o înăsprire mai pronunțată decît cea obișnuită a sărăciei și a mizeriei claselor asuprite"[5]).

Acest realități dovedeau că în economia țării noastre domnea dezorganizarea, ruina și haosul financiar, că sărăcia și mizeria maselor muncitoare se accentuaseră în timp ce profiturile claselor exploatatoare creșteau în mod simțitor. Toate acestea au dus la adîncirea contradicțiilor capitalismului, adîncire care a fost baza crizei politice a regimului burghezo-moșieresc din anii 1917—1921. Criza politică s-a manifestat în primul rînd prin creșterea fără precedent a luptelor revoluționare. In anii 1917—1921 întreaga orînduire social-politică existentă era zguduită din temelii ca urmare a ridicării unui uriaș val de lupte revoluționare a poporului în frunte cu proletariatul.

Pozițiile politice ale claselor de la conducere erau tot mai mult zdruncinate. Clasele dominante nu mai puteau să se mențină la putere și să conducă cu vechile metode, iar masele populare erau hotărîte să ducă lupta pînă la capăt împotriva burgheziei.

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a dat un puternic impuls mișcării muncitorești din țara noastră. Sub influența directă a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie mișcarea muncitorească este ridicată pe o treaptă superioară. Datorită acestor condiții obiective și subiective se creează pe teritoriul Moldovei o adevărată situație revoluționară. In aceste condiții — în perioada 1917 — Iașul a jucat rolul unui adevărat centru politic pentru mișcarea muncitorească. Sub influența Marii Revoluții din Octombrie activitatea grupurilor revoluționare ilegale din Moldova se intensifică. Manifestele și celelalte materiale răspîndite în mod

---

4) **Trancu-Iași**, ***Din activitatea mea particulară.***
5) **V. I. Lenin, *Opere*, vol. 21, E. P. L. P. 1955, p. 202.**

https://biblioteca-digitala.ro

ilegal în Moldova de grupurile revoluţionare popularizau revoluţia socialistă din Rusia, chemau masele populare din ţara noastră să-i urmeze exemplul. Începînd din noiembrie—decembrie 1917, în activitatea grupurilor revoluţionare din Moldova se observă o orientare tot mai hotărîtă spre marxism-leninism.

Burghezia şi moşierimea din ţara noastră înspăimîntate de avîntul revoluţionar recurg la o serie de manevre ca: promisiunile privind împroprietărirea ţăranilor, tratative de pace cu Germania. În acest scop, în decembrie 1917, se semnează armistiţiul de la Focşani. Armistiţiul de la Focşani a fost încheiat pentru a împiedica avîntul revoluţionar al muncitorilor şi ţăranilor, pentru aruncarea trupelor burghezo-moşiereşti împotriva tînărului stat socialist. În scopul înăbuşirii luptelor revoluţionare şi pentru apărarea ordinii interne guvernul a retras de pe front 8 divizii şi le-a împărţit în Moldova în 8 zone, cu centrele la Iaşi, Bacău, Bîrlad, Vaslui, Botoşani, Roman, Fălticeni şi Podul Iloaei (în fiecare zonă era amplasată cîte o divizie).

Politica dusă de burghezia şi moşierimea din ţara noastră a dus la ascuţirea contradicţiilor de clasă mărind nespus de mult nemulţumirile oamenilor muncii. Clasa muncitoare şi ţărănimea şi-au manifestat solidaritatea cu tînărul stat sovietic, prin sprijinirea gărzilor roşii împotriva contrarevoluţionarilor, prin participarea activă a unor unităţi revoluţionare romîneşti la lupta armată împotriva trupelor intervenţioniste. Unităţi militare formate din soldaţi din armata romînească s-au alăturat Armatei Roşii şi au luptat alături de ea la Odesa, Poltava, Kiev şi în alte regiuni. În 1917 a luat fiinţă la Odesa sub conducerea lui Bujor şi Nicolau un comitet de acţiune, organ revoluţionar politic şi apoi un comitet militar revoluţionar romîn. Comitetul de acţiune a răspîndit în ţară şi mai des în Moldova mii de manifeste, printre care primul a fost manifestul adresat de Sovietul din Petrograd tuturor popoarelor lumii (Decretul asupra păcii). Comitetul de acţiune ţinea legătura în special cu muncitorii din Galaţi. Acest comitet a editat la Odesa ziarul «Lupta» şi prin diferite mijloace a făcut să fie distribuită în Moldova literatura revoluţionară ce ducea o campanie violentă contra regimului politic din Romînia şi pentru revoluţia socialistă [6]).

Sub conducerea elementelor revoluţionare: Bujor, Stroici, Munteanu, marinarii romîni formează pe vasele romîneşti comitete revoluţionare. Comitetele revoluţionare pun stăpînire şi preiau conducerea majorităţii vaselor flotei romîneşti. Ele înlătură pe vechii comandanţi, pun în fruntea navelor o conducere revoluţionară. Datorită activităţii comitetelor revoluţionare, au avut loc răscoale ale marinarilor şi soldaţilor romîni, care au menţinut pe catarge timp de trei luni steagul roşu. Răscoalele marinarilor şi soldaţilor au arătat că burghezia şi moşierimea nu au putut să izoleze armata de lupta poporului. Lenin a arătat că „văpaia insurecţiei proletare a cuprins Finlanda, flăcările s-au extins şi asupra Romîniei“ [7]).

Simultan cu luptele revoluţionare din armată, au loc mari lupte gre-

---

6) **Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fd. nr. 1, dosar 2793.**

7) **V. I. Lenin, *Opere*, vol. 27, E. S. P. L. P. 1955, p. 45.**

https://biblioteca-digitala.ro

viste cu un pronunțat caracter politic. În luna martie 1918 la Atelierele C.F.R. Nicolina Iași, are loc o grevă care durează peste trei săptămîni. Cu greviștii s-au solidarizat muncitorii de la Pirotehnie, de la uzinele „Haug", „Wolf" din București etc., întreprinderi care lucrau armament de război și care erau evacuate în Moldova. Greva de la Nicolina a influențat mișcarea muncitorească din restul Moldovei. Astfel au loc greve ale muncitorilor de la C.F.R. la Pașcani și Galați. Ulterior se alătură acestor greve muncitorii întreprinderilor militare și de la docurile din Galați.

Ca urmare a faptului că traiul lor devenise insuportabil, au loc în luna mai o serie de greve parțiale ale ceferiștilor și muncitorilor de la întreprinderile militare din Moldova. Numai la Iași de exemplu, în luna mai au fost înregistrate greve în zilele de 4, 14 și 25 mai 1918 [8]) ale lucrătorilor de la C.F.R. La Hîrlău de asemenea situația muncitorilor era grea, salariile nu le ajungeau nici pentru cele necesare traiului. La 28 mai 1918 muncitorii din gara Hîrlău au declarat grevă [9]). În august 1918, au loc o serie de greve la Galați și Bîrlad, care au îngreuiat operațiile militare antisovietice.

Grevele muncitorilor moldoveni din martie—august 1918 au impus încetarea militarizării întreprinderilor și a „mobilizării pe loc", precum și recunoașterea organizațiilor muncitorești. „Muncitorii au desființat cu de la sine putere legile de război care interziceau organizarea în sindicate. În afară de cele arătate, muncitorii au obținut o oarecare mărire a salariilor și o îmbunătățire a aprovizionării. Muncitorii tipografi de la Iași au impus ca ziua de lucru să fie de 8 ore. Ca urmare a nenumăratelor greve în lunile mai—iunie 1918 în Moldova a reînceput activitatea legală a organizațiilor muncitorești" [10]). În iulie 1918 a avut loc Congresul regional al mișcării socialiste și sindicale din Moldova. Lucrările și rezoluțiile acestui congres au fost pătrunse (deși elementele oportuniste au încercat să slăbească influența tot mai crescîndă a grupurilor comuniste) de spirit revoluționar, de revendicări ca: reducerea zilei de lucru, libertatea presei și a întrunirilor. Curentul sindical devine și în Moldova ca și în întreaga țară tot mai puternic. Se înființează o serie de sindicate la Iași, Huși etc. care caută de la bun început să îmbine revendicările economice cu cele politice, să fie mai combative.

În condițiile avîntului mișcării muncitorești, al creșterii influenței elementelor revoluționare, elementele socialiste de dreapta se opuneau înființării unui partid unic în întreaga țară. În ziarul «Scînteia» din 17 august 1919, este demascat cunoscutul act de slugarnică dezaprobare a manifestărilor revoluționare de către o serie de elemente oportuniste din Iași ca: Sion, Ghelerter, Gheler [11]).

Comuniștii — se arată în articol — au în această situație datoria de a veghea ca nu cumva criza din partid să se rezolve în favoarea elemente-

---

8) **Arhivele Statului—Iaşi, dosar nr. 6024—Tribunalul militar Iaşi.**

9) **Arhivele Statului—Iaşi, dosar nr. 1838.**

10) **Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R.—Lecţii în ajutorul celor ce studiază Istoria P. M. R., Ed. pol. 1960, p. 146.**

11) **Al. Nicolau,** ***Datoria Partidului Socialist din Rominia,*** **«Scînteia» din 17 august 1919.**

https://biblioteca-digitala.ro

lor reformiste din interiorul partidului şi a intrigilor burgheze din afară. Partidul, se subliniază în presă, trebuie să renunţe la programul de compromis al Internaţionalei a II-a, devenită galbenă, şi să adere la Internaţionala a III-a comunistă în jurul căreia se află toată vigoarea, gîndirea şi revoluţionarismul proletariatului din lumea întreagă.

„Este o datorie de onoare pentru Partidul Social-Democrat de a părăsi Internaţionala a II-a ajunsă un instrument în mîinile burgheziei internaţionale, care vrea să pună forţa organizată a clasei muncitoare în serviciul întăririi statului burghez. Aderarea la Internaţionala a III-a ar fi însemnat că partidul şi-ar fi însuşit platforma comunistă a unui organ de conducere a proletariatului internaţional, şi ca urmare ar fi inaugurat tactica revoluţionară intransigentă pentru înfăptuirea scopului său final — instituirea socialistă a Sovietelor de muncitori şi ţărani. A rămîne în afară de rîndurile Internaţionalei a III-a ar însemna pentru partidul clasei muncitoare din Romînia, izolarea sa completă de lupta cea mare începută, sub cutele steagului roş de la Moscova, de proletariatul mondial" [12]).

Are loc în această perioadă răspîndirea tot mai largă a învăţăturii marxist-leniniste. Elementele revoluţionare luptau împotriva curentului reformist care căuta pe toate căile să slăbească avîntul mişcării muncitoreşti, să o subordoneze intereselor burgheziei şi să o transforme într-o remorcă a ei. Se intensifică organizarea de grupuri comuniste în cît mai multe oraşe din Moldova: Iaşi, Galaţi, Bîrlad etc. şi se desfăşoară o intensă muncă în sînul partidului socialist pentru cucerirea majorităţii membrilor de partea ideilor marxist-leniniste.

Atitudinea oportunistă a unor elemente social-democrate a stîrnit vii proteste din partea multor membri de rînd ai partidului. De exemplu — într-un document denumit „Jos masca", semnat de Partidul socialist-comunist revoluţionar şi sindicatele muncitoreşti din Galaţi-Brăila, se scria: „Punînd mîna pe gazeta mişcării socialiste din Bucureşti (e vorba de oportuniştii din conducerea partidului socialist) vor să producă zăpăceală în spirite, propovăduind întoarcerea înapoi către social-democraţia adormitoare şi trădătoare", iar mai departe continua: „Muncitorimea din Galaţi şi Brăila ţine pururea sus steagul socialismului comunist revoluţionar" [13]).

Clasa muncitoare lupta cu tot mai multă hotărîre pentru crearea unui partid marxist-leninist. Muncitorii, în lupta pentru crearea partidului comunist, au legat tot mai mult acţiunile politice cu cele ideologice, de demascare a oportuniştilor, care se împotriveau şi împiedicau lupta de făurire a partidului comunist. Pe plan ideologic, un rol important în intensificarea mişcării muncitoreşti l-a avut presa revoluţionară răspîndită în întreaga Moldovă şi în special în localităţile: Iaşi, Roman, Podul Iloaiei, Galaţi etc. Tot mai mulţi muncitori din Iaşi, Roman, Piatra Neamţ etc. aderă la mişcarea revoluţionară, ridicîndu-se împotriva politicii re-

---

12) Al. **Nicolau**, ***Datoria Partidului Socialist Romin*** **(articol din ziarul «Scînteia» din 17 august 1919).**

13) Al. **Nicolau**, ***Republica socială,*** **nr. 824 din februarie 1919.**

https://biblioteca-digitala.ro

gimului burghezo-moşieresc, împotriva exploatării şi asupririi capitaliste şi moşiereşti [14]).

Paralel cu grevele şi întrunirile muncitorilor, cu mişcarea muncitorească, au loc lupte ale ţărănimii pentru pămînt în întreaga Moldovă şi în special în fostele judeţe: Iaşi, Suceava, Roman, Bîrlad etc. Ţăranii au intrat cu forţa pe pămînturile moşiereşti, împărţindu-le.

Grupurile comuniste, muncitorii înaintaţi, răspîndeau în sînul ţărănimii muncitoare manifeste revoluţionare, prin care ţăranii erau îndemnaţi să lupte cu hotărire pentru dobîndirea drepturilor şi libertăţilor, pentru eliberarea de exploatare [15]).

Au loc mişcări revoluţionare în rîndurile armatei. In vara anului 1919 a fost pregătită o răscoală a flotei dunărene, care în ultima clipă a fost trădată. La Galaţi, 24 de marinari au fost judecaţi pentru încercarea de a organiza un complot revoluţionar.

Luptele muncitoreşti, ţărăneşti şi ostăşeşti din 1919 au înregistrat o serie de succese. Trebuie subliniat faptul că neexistînd încă un partid revoluţionar, în stare să conducă mişcarea muncitorească, aceste lupte din 1919 nu au putut duce la victoria definitivă a proletariatului în ţara noastră. Partidul Social-Democrat nu era capabil să stea în fruntea mişcării muncitoreşti, să conducă măreţele acţiuni ale muncitorilor şi ţăranilor. In timp ce clasa muncitoare era lipsită de un detaşament de avangardă, înarmat cu învăţătura marxist-leninistă, clasele conducătoare au reuşit să asigure o conducere centralizată pe întreaga ţară. De aceea tot mai mult se impune cu necesitate obiectivă crearea partidului comunist. Intregul proces al dezvoltării mişcării muncitoreşti arătase poporului muncitor că, fără un partid comunist, nu este posibilă răsturnarea regimului burghezo-moşieresc în ţara noastră, instaurarea dictaturii proletariatului şi construirea unei vieţi fericite, lipsită de exploatare.

Mişcarea muncitorească creştea şi se extindea, masele muncitoare deveneau tot mai conştiente şi mai combative. In 1920, mişcarea grevistă creşte în intensitate.

In luna ianuarie 1920, a avut loc o grevă generală a tipografilor din Iaşi. Greva a continuat mai multe zile şi muncitorii erau decişi să reziste pînă la primirea revendicărilor formulate [16]).

Concomitent cu greva tipografilor, are loc greva de la fabrica „Textila" din Iaşi. Luptătorii refuză să intre la lucru — pînă la satisfacerea completă a cererilor lor. In luna februarie, muncitorii de la fabrica de postav din Buhuşi au declarat grevă. Condiţiile grele de muncă au determinat pe muncitori să înainteze un memoriu de revendicări. Neprimind nici un răspuns, 1400 de muncitori au declarat grevă. Muncitorii de la fabrica de postav din Buhuşi, ca şi cei din întreaga ţară, primeau salarii de mizerie [17]).

La 17 februarie 1920 a avut loc greva de la fabrica „Textila" Copou.

---

14) **Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R., fd. nr. 1, dosar nr. 2793.**

15) **Ibidem, fond nr. 8, dosar nr. 1594.**

16) **Ziarul «Socialismul» din 28 ianuarie 1920.**

17) **Ziarul «Socialismul» din 5 februarie 1920.**

https://biblioteca-digitala.ro

Un grup de lucrători și lucrătoare cu un drapel roșu au trecut la Clubul din str. Ghica Vodă Nr. 32, intonînd cîntece revoluționare.

Elementele înaintate ale sindicatelor din Iași s-au adunat în sala din Ghica Vodă, cerînd muncitorilor să manifesteze pe străzi, la primărie și la regie împotriva patronilor, îndemnîndu-i la revoluție și cerînd aderarea la Internaționala a III-a [18]).

Autoritățile orașului Iași, pentru a împiedica răspîndirea ideilor revoluționare, lansează un apel către societățile romînești, prin care le cer să manifesteze contra mișcării muncitorești [19]). În ciuda acestei diversiuni a conducerii orașului Iași, muncitorii frecventau tot mai mult Clubul din str. Ghica Vodă nr. 32 — unde exista o atmosferă de îndemn la revoluție, la comunism, de creare a partidului comunist și de afiliere la Internaționala a III-a. În această perioadă și o serie de intelectuali, în frunte cu Constantinescu-Iași, au luptat pentru răspîndirea marxism-leninismului în Moldova, pentru crearea unui partid comunist, fapt pentru care autoritățile locale cereau să se ia măsuri aspre împotriva acestui profesor și scoaterea lui din învățămînt [20]).

Pînă în vara anului 1920, aproape toate organizațiile socialiste locale votaseră moțiuni prin care cereau Consiliului general să afilieze partidul la Internaționala Comunistă și să convoace un congres care să consfințească crearea partidului comunist. Consiliul general al partidelor socialiste, alcătuit în cea mai mare parte din centriști și din social-democrați de dreapta, nepronunțîndu-se pe față împotriva transformării partidului socialist în partid comunist, afirma că această chestiune poate fi rezolvată numai prin convocarea unui congres, dar în același timp tergiversa convocarea lui, căutînd să împiedice în felul acesta crearea partidului comunist. Sub presiunea militanților revoluționari, Consiliul general este obligat însă, în aprilie 1920, să anunțe în mod oficial ruperea cu Internaționala a II-a. Datorită luptei intense dusă de aripa de stînga a partidului socialist, conducerea partidului a fost obligată să trimită o delegație care să asiste ca observatori la Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste din iulie 1920 [21]).

În vara anului 1920, au loc o serie de greve la Iași: la fabrica „Textila" Copou, la fabricile de la Holboca, la Pașcani, Piatra Neamț, la Atelierele C.F.R. Bacău, la Botoșani etc. În ziua de 27 iunie 1920, fiind înlăturați doi lucrători de la Depoul de mașini C.F.R., 25 de muncitori au declarat grevă de solidaritate, care a ținut o zi întreagă [22]). La Tecuci a apărut în luna iulie o broșură intitulată *În preajma revoluției*, cu conținut comunist, revoluționar. În luna august 1920 au loc greve la

18) Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. fd. nr. 1, dosar nr. 18.

19) Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R., dosar nr. 8, fila 46.

20) Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fd. 8, dosar nr. 1594, fila 96.

21) Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R. Lecții în ajutorul celor ce studiază Istoria P. M. R., ed. pol. 1960, p. 175.

22) Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R., fd. 8, dosar nr. 776.

https://biblioteca-digitala.ro

fabrica „Țesătura" Iași și la fabrica de sticlărie „Lespezi" din județul Suceava. În materiale se arată că „spiritele vremii sînt mai agitate printre socialiștii roșii, care țin întruniri de protest contra regimului și a stării actuale de lucruri, îndemnînd populația la revoltă, pentru a se introna același fel de guvernămînt ca și în Rusia" [23]). Spiritul revoluționar crește tot mai mult. Astfel, frămîntările muncitorești și mișcările greviste continuă în întreaga Moldovă, au loc întruniri de protest și greve la Piatra Neamț, Roman și în alte orașe ale Moldovei. La Iași, lucrătorii frînari, acari, conductori și șefi de tren, înscriși în sindicatul național, au luat hotărîrea de a se înscrie în sindicatul roșu. La Roman, tot în acest interval de timp, a avut loc o grevă a brutarilor [24]).

Numărul mare de greve din vara și toamna anului 1920 demonstrează că mișcările muncitorești au din ce în ce mai mult un caracter politic, fiind îndreptate împotriva autorităților locale ale regimului burghezo-moșieresc.

În ziua de 30 septembrie 1920 toți muncitorii din Iași, atît cei care lucrau în atelierele și întreprinderile statului, cît și cei din fabricile și întreprinderile particulare au declarat o grevă de solidarizare cu muncitorii de la C.F.R. și R.M.S., cerînd guvernului și autorităților locale să rezolve cît mai urgent revendicările formulate de aceștia. S-a protestat vehement față de refuzul guvernului de a rezolva revendicările juste ale muncitorilor și s-a arătat hotărîrea muncitorilor de a face o grevă generală în toată țara, în care să lupte pentru cauza lor pînă la sînge (aceasta a spus-o un muncitor de la Atelierele C.F.R. Nicolina, adresîndu-se către armată și poliție). Apoi muncitorii s-au îndreptat din nou spre sediul sindicatului, manifestînd și cîntînd pe străzi cîntece revoluționare, printre care și Internaționala. În ziua următoare grevei generale de solidarizare, avînd loc o puternică ciocnire între muncitorii de la Regie și armată, greviștii au convocat în ziua de 3 octombrie o întrunire de protest în sala cinematografului „Elisabeta" la care au participat circa 1000 de muncitori de la toate fabricile și întreprinderile din Iași. Alături de muncitorii care au luat cuvîntul demascînd politica de reprimare și teroare dusă de regimul burghezo-moșieresc față de muncitori, a vorbit și profesorul Constantinescu-Iași. În zilele următoare declară grevă muncitorii de la întreprinderile C.F.R. și de la Regie [25]).

Ca urmare a intensificării exploatării de către capitaliști, muncitorii din Iași, Bacău, Piatra Neamț, în frunte cu grupurile revoluționare, se ridică în număr tot mai mare la luptă împotriva regimului burghezo-moșieresc. Lupta muncitorilor capătă un caracter din ce în ce mai violent, ca răspuns la mijloacele folosite de burghezie și moșierime pentru înăbușirea mișcării muncitorești, care pentru a reprima lupta muncitorilor recurge tot mai mult la forța armată. Au fost luate, de asemenea, măsuri de rechiziționare și mobilizare a greviștilor, precum și a celor negreviști care au răspuns ordinelor de mobilizare. Autoritățile au dat ordin ca să-i

---

23) Ibidem, dosar nr. 1957, fila 161.
24) Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R., fd. 8, dosar nr. 776.
25) Ibidem, fd. nr. 8, dosar 1597, fila 90.

https://biblioteca-digitala.ro

ridice cu forța pe acei muncitori care nu s-au prezentat la serviciu. Cei care nu s-au supus ordinului de mobilizare au fost ridicați cu forța. In Bacău au fost ridicați din 100 de greviști 41 de muncitori [26]). Numărul mare de greve și demonstrațiile muncitorești erau în amploare și culminează cu greva generală.

Izbucnirea grevei generale din 20 octombrie 1920 în întreaga țară (deci și în Moldova) a fost urmarea grelei situații economice a muncitorilor și a hotărîrii de luptă a muncitorilor de a se opune măsurilor represive ale guvernului — starea de asediu, evacuările forțate din sediile muncitorești, înmulțirea arestărilor, teroarea politică etc.

Din documentele tribunalului Vaslui din 1920, rezultă că în lunile septembrie și octombrie 1920, la Vaslui au avut loc o serie de întruniri ale muncitorilor de la C.F.R. și că s-au găsit diferite broșuri și un manifest la Clubul Socialist Internațional.

In manifest se arată că: „Muncitorii, ca producători, sînt plătiți cu salarii de foame, ca cetățeni, împovărați cu biruri înzecite, lăsați fără lumină, străzi, apă, în noroi și mizerie". Se subliniază în același manifest că: „nu se mai poate acorda nici o încredere șarlatanilor de la guvern, nu mai e posibilă nici o așteptare. Lupta hotărîtă poate da singură scăpare din condițiile mizerabile de viață".

Este scos în relief rolul muncitorilor în lupta împotriva exploatatorilor — arătîndu-se că: numai muncitorii sînt „singurii chemați să chezășuiască acestui popor libertățile de care are nevoie și drepturile pentru care s-a jertfit".

Manifestul, chemînd pe toți muncitorii la greva generală, arată că aceasta va fi o „grevă cum încă n-a știut-o și n-a simțit-o clasa stăpînitoare pînă acum. Prin lupta hotărîtă și cu prețul oricăror jertfe sîntem gata să cucerim dreptul la viață. Pregătiți-vă la primul semnal la datorie, la primul strigăt de alarmă la posturi. Pornim la luptă cu credința că avem o lume de cîștigat".

Din același document rezultă că au fost găsite asupra luptătorilor greviști de la Vaslui o serie de materiale editate în scopul propagării învățăturii marxist-leniniste (broșuri intitulate *1 Mai, Teoria lui Marx, Munca salariată și capital* și *Marxism-leninism),* precum și un drapel roșu [27]).

La Iași, în seara zilei de 18 octombrie 1920, au fost convocați toți membrii din comitetele fiecărei bresle și delegații din atelierele speciale pentru a lua cunoștință despre situația grevei generale, despre situația în care se găsea țara după război și cum suferă muncitorimea din cauza scumpetei.

Vorbitorii au subliniat că statul patron este cel dintîi care nu vrea să recunoască nevoile muncitorilor și nu răspunde la cererea lor dreaptă. Elementele revoluționare au arătat că muncitorii în timpul grevei generale trebuie să dea dovadă de hotărîre și de voință de fier — pentru a învinge, și să explice în fabrici cauzele care determină greva generală.

---

26) **Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R., fd. nr. 8, dosar 776, fila 69.**

27) **Arhivele Statului din Iași—dosar nr. 263/1920 Tribunalul militar Vaslui.**

https://biblioteca-digitala.ro

Cu ocazia grevei generale, la Iași a apărut un manifest „către cetățenii cinstiți ai Iașului" semnat de muncitorimea din organizațiile socialiste din Iași.

În acest manifest se arată suferințele la care au fost supuși muncitorii de către toate guvernele care s-au perindat la cîrma țării de la terminarea războiului și pînă în 1920 și cheamă pe toți muncitorii cinstiți să lupte împotriva capitaliștilor, să participe la greva generală.

„Muncitorimea secătuită și istovită după un război de doi ani de zile s-a întors în uzine și fabrici pentru ca prin muncă cinstită să-și cîștige existența". Însă patronii și stăpînii de la cîrma țării, deprinși să se îmbogățească peste noapte, au dat muncitorilor un salariu de mizerie și foame.

Se arată mai departe că făgăduințele din timpul războiului neîndeplinite, pe de o parte, mizeria de după război, pe de altă parte, au împins pe muncitori la organizare și la luptă pentru a-și asigura un trai omenesc. Dar ori de cîte ori muncitorii au căutat prin greve și lupte să obțină revendicările lor drepte, tot de atîtea ori stăpînii lacomi le-au răspuns cu gloanțe, cu bătaie și cu alte chinuri.

Rezultatul demersurilor făcute la toate ministerele, deși s-a recunoscut justețea lor, n-a fost altul decît cenzura și starea de asediu, militarizarea fabricilor, schingiuirea muncitorilor, foamea și mizeria în casele lipsite de lumină și de aer ale muncitorilor, în mahalalele pline de praf și noroi, uitați de acei care trăgeau toate foloasele de pe urma muncii lor. În schimb, miniștrii, cămătarii și zarafii din țara romînească au subscris la bănci capitaluri de milioane. Tîlharii militari și civili au frustrat bunurile statului obținute prin munca poporului, au acaparat totul numai pentru ei. [28]).

Sub presiunea grevei, capitaliștii au fost pe alocuri nevoiți să satisfacă unele revendicări ale muncitorilor. Burghezia romînă, avînd sprijinul efectiv din partea social-democrației și ajutorul imperialismului străin, a întreprins o cruntă represiune și — cu toată rezistența hotărîtă a muncitorilor — greva generală din octombrie 1920 a fost înăbușită. Sediile muncitorești au fost sigilate, iar fruntașii grevei și muncitorii revoluționari au fost arestați. „În Iași au fost arestați peste 4500 de muncitori și maltratați îngrozitor" [29]). La fel la Bacău, Piatra Neamț și în alte orașe din Moldova (ca și în întreaga țară), muncitorii au fost arestați și maltratați. Social-democrații au trădat cu josnicie greva generală a muncitorilor. Pentru a o înăbuși, social-democrații trădători au lansat lozinca dezorganizatoare. „În timpul grevei, toată lumea să stea acasă, nu se face nici o manifestație".

În timpul desfășurării grevei, conducerea ei, în urma arestărilor efectuate în rîndurile muncitorilor înaintați, și în primul rînd al comuniștilor, a fost preluată de către elementele oportuniste, elemente dușmane. Această situație a făcut posibilă înfrîngerea grevei de către regimul burghezo-moșieresc.

---

28) **Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R., fd. nr. 8, dosar nr. 1957, filele 86 și 87.**

29) **Clara Cușnir-Mihailovici,** ***Despre situația revoluționară din Romînia în perioada 1918—1920,*** **E. S. P. L. P. 1918, p. 102.**

https://biblioteca-digitala.ro

Politica dusă de guvern, atitudinea oportunistă a şefilor social-democraţi au făcut ca greva generală din octombrie 1920 să fie înfrîntă.

Dar cu toate că greva generală a fost înfrîntă, experienţa ei a arătat că proletariatului din ţara noastră pentru a ieşi victorios îi trebuie un partid comunist, care să fie capabil să-l conducă în marile bătălii de clasă împotriva burgheziei şi moşierimii. In manifestul ilegal tipărit în luna decembrie 1920 şi semnat de „Comitetul central al grupurilor comuniste din partidul socialist", care se închegase, se arăta necesitatea transformării partidului socialist într-un puternic partid politic comunist, afiliat la Internaţionala a III-a comunistă" [30]). În acelaşi manifest se subliniază că greva generală şi urmările ei ne arată că muncitorimea trebuie să rupă cu sistemul vechi. Însăşi lupta pentru reforme mici şi imediate nu se mai poate da decît prin lupte deschise contra burgheziei, prin acţiuni de masă, prin demonstraţii, prin mişcări de stradă" [31]).

Elementele muncitoreşti înaintate, comuniştii, ocupîndu-se de cauzele înfrîngerii grevei generale, au arătat în alt manifest editat tot în toamna anului 1920, că: „Dacă guvernul a fost în stare să dezlănţuie această teroare contra noastră, dacă greva generală nu s-a putut termina cu cîştig, vina este a noastră. Din cauză că ne-a lipsit curajul, am fost blînzi, prea blînzi, partidul nostru a rămas un partid de paie, fără program, fără tactică, fără disciplină, fără puterea de a da educaţie revoluţionară marilor mase de muncitori" [32]).

Greva generală a dovedit că proletariatul este o forţă politică puternică. Ea a arătat necesitatea imediată a luptei pentru un partid de tip nou. Invăţămintele grevei generale au constituit o premisă importantă în dezvoltarea mişcării muncitoreşti, în lupta pentru crearea partidului marxist-leninist.

Greva generală din 1920 a scos în relief în toată puterea cuvîntului situaţia revoluţionară din Moldova şi din întreaga ţară; greva generală a constituit punctul culminant al luptelor muncitoreşti de masă sub influenţa Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. Ea a constituit un moment important în lupta pentru crearea partidului comunist.

După greva generală, grupurile comuniste au continuat lupta cu şi mai multă forţă pentru crearea partidului comunist şi au trecut la o serie de acţiuni practice pentru pregătirea nemijlocită a creării partidului comunist. Ca rezultat al acestei munci, tot mai multe secţii ale partidului socialist aderă la ideea afilierii la Internaţionala Comunistă. Problema centrală care se punea în faţa grupurilor comuniste, în faţa proletariatului, era de a lupta pentru transformarea partidului socialist în partid comunist. In acest scop se duce lupta pentru întărirea şi înfiinţarea de noi grupuri comuniste. Ele începeau să cuprindă un număr din ce în ce mai mare de oameni şi să influenţeze nenumărate organizaţii ale partidului socialist.

Astfel în Moldova exista o puternică mişcare revoluţionară ilegală;

30) Documente din istoria P. C. R. 1917—1922, vol. I, Ed. pentru literatura politică 1953, p. 234—237.
31) Ibidem, p. 236.
32) Ibidem, p. 234.

https://biblioteca-digitala.ro

existau cinci grupuri comuniste și patru grupuri în formație la data de 25 aprilie 1921[33]). Creșterea aripii revoluționare, a cărei nucleu îl constituiau grupurile comuniste în partidul socialist și în afara lui, a permis ca sub conducerea Comitetului central comunist, să se ducă o intensă activitate propagandistică: să se editeze și să se răspîndească zeci de mii de manifeste, broșuri legale și ilegale etc. De exemplu în luna ianuarie 1921, în garnizoana Iași, brigada specială de siguranță, în urma unei informațiuni, a făcut o percheziție la laboratorul de chimie al Universității „Al. I. Cuza" din Iași unde a găsit aproape 100 de manifeste intitulate „Un strigăt de druere"[34]).

Într-o telegramă a prefectului poliției Iași din 1921 se arată de asemenea că s-au găsit manifeste în Iași prin care se îndemna la revoluție și la pace cu Uniunea Sovietică[35]).

Un rol important în lupta pentru crearea partidului marxist-leninist al clasei muncitoare din țara noastră l-a avut consfătuirea pe țară a grupurilor comuniste din noiembrie 1920.

Ea a contribuit la clarificarea în lumina învățăturii marxist-leniniste, a sarcinilor imediate care stăteau în acea perioadă în fața mișcării muncitorești. La consfătuire s-a menționat că numai un partid comunist va putea conduce clasa muncitoare în lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc, pentru instaurarea dictaturii proletariatului. Consfătuirea a cerut comuniștilor să lupte în toate secțiile partidului socialist pentru atragerea membrilor partidului de partea învățăturii marxist-leniniste, ca în felul acesta să se impună convocarea congresului partidului și să ceară transformarea partidului socialist în partid comunist. Consfătuirea a menționat că curățirea partidului de elementele oportuniste va duce la întărirea mișcării muncitorești, va înlătura obstacolele care împiedică crearea partidului comunist[36]).

În vederea conducerii activității revoluționare din întreaga țară a fost ales Comitetul central al grupurilor comuniste (numit apoi în mod curent Comitetul central comunist).

În luna ianuarie, elementele reformiste din conducerea centrală a mișcării muncitorești au convocat Consiliul general al partidului socialist și al sindicatelor, cu scopul de a lua măsuri îndreptate împotriva aripii revoluționare, care se pronunța pentru crearea partidului comunist. Comitetul central comunist, printr-un manifest adresat secțiilor partidului socialist, a demascat această manevră a elementelor oportuniste[37]) luînd măsuri pentru ca ședința Consiliului general să fie transformată într-un for care să ia hotărîri pe linia luptei pentru crearea partidului comunist.

Dezbaterile ședinței Consiliului general au avut loc în zilele de 30 ianuarie — 3 februarie 1921 și au reflectat faptul că: „în sînul partidului

33) **Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R., fd 8, dosar nr. 1929.**

34) **Ibidem, fd. 8, dosar nr. 776, fila 15.**

35) **Ibidem, fd. 8, dosar 1929.**

36) **Documente din istoria P. C. R. 1917—1922, E. S. P. L. P. 1956, ed. a II-a, p. 221—240.**

37) **Documente din istoria P. C. R. 1917—1922, E. S. P. L. P. 1956, ed. a II-a, p. 268—272.**

https://biblioteca-digitala.ro

socialist... grupurile comuniste cîştigă teren în favoarea afilierii la Internaţionala Comunistă, reuşind să înfrîngă tezele oportuniste şi reformiste ale reprezentanţilor curentului socialist de dreapta şi a curentului centrist, revoluţionar în vorbe şi trădător în fapte"[38]). La şedinţa Consiliului general toţi delegaţii prezenţi s-au declarat de acord cu convocarea Congresului pentru ziua de 8 mai 1921. Comuniştii au propus o moţiune care aproba principiile Internaţionalei Comuniste şi trasa Consiliului general sarcina de a milita pentru ca apropiatul congres al partidului socialist să decidă transformarea partidului socialist în partid comunist. Acţiunea propusă de comunişti a întrunit o majoritate zdrobitoare de voturi.

Un alt moment important în lupta pentru crearea partidului comunist îl constituie conferinţa tuturor grupurilor comuniste din Romînia care s-a ţinut la Iaşi în 3—6 martie 1921. La conferinţă au participat reprezentanţi ai grupurilor comuniste din toate regiunile ţării.

Conferinţa s-a deschis sub preşedinţia de onoare a doi comunişti care zăceau în ocnele sîngeroase ale reacţiunii romîne. Au fost prezentate rapoartele delegaţiilor diferitelor organizaţii. Din rapoarte se poate constata că mişcarea comunistă din ţara noastră a făcut progrese, că reacţiunea este în toate regiunile ţării la fel.

Scopul conferinţei a fost de a discuta problema unirii tuturor organizaţiilor comuniste din ţară.

Conferinţa a subliniat că nu s-au depus suficiente eforturi pentru unirea şi subordonarea tuturor comuniştilor din mişcarea legală ca: fracţiunea parlamentară, Comitetul executiv etc., că nu s-a depus o activitate susţinută în rîndurile ţăranilor şi soldaţilor.

Toţi delegaţii au susţinut necesitatea creării imediate a unui partid comunist unic, centralizat, care să îndrumeze proletariatul şi ţărănimea muncitoare pe drumul revoluţiei. Formarea unui partid unic, pentru toată Romînia se arată în discuţii la conferinţă, a devenit de mult o necesitate şi s-ar fi realizat de mult, dacă mişcarea comunistă n-ar fi primit lovitura din vara anului 1920, cînd elementele cele mai bune ale organizaţiilor comuniste au fost arestate în frunte cu Alexandru Constantinescu.

Era nevoie de un partid comunist — singurul în stare să impună disciplina, să conducă lupta clasei muncitoare pentru instaurarea dictaturii proletariatului. Conferinţa a manifestat un viu interes pentru Congresul Partidului Socialist din Romînia din mai 1921. Toate grupurile comuniste au fost unanime în a declara că sînt gata să dea tot sprijinul concret şi să ajute Partidului Socialist să intre pe drumul trasat de Internaţionala Comunistă. Delegaţii la conferinţă au votat o rezoluţie prin care se arăta că luînd cunoştinţă de statutele şi rezoluţiile celui de-al doilea Congres al Internaţionalei Comuniste şi de cele 21 de condiţii, reînnoiesc afilierea lor şi salută Internaţionala Comunistă, ca pe singura şi adevărata conducătoare a proletariatului revoluţionar.

Conferinţa a trimis un salut eroicului popor sovietic, care a apărat statul socialist de criminala intervenţie a celor 14 state capitaliste.

Conferinţa din martie de la Iaşi a trasat tuturor comuniştilor sarcina

38) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări*, E. S. P. L. P., 1956, ed. a IV-a, p. 367.

https://biblioteca-digitala.ro

de a desfăşura o activitate politică intensă, care să contribuie la intrarea în rîndurile aripii stîngi a partidelor socialiste, a tuturor aderenţilor Internaţionalei a III-a şi de a activiza toţi membrii în lupta pentru convocarea Congresului menit să înfiinţeze partidul comunist şi să înfăptuiască afilierea la Internaţionala a III-a Comunistă. Ordinea de zi a Congresului a fost fixată în ziua de 17 martie 1921 de către consiliul comun, la care au participat reprezentanţi ai partidului socialist şi ai Consiliului general al sindicatelor din Romînia, şi a fost publicată în ajunul congresului, la 7 mai («Socialismul» nr. 83 din 7 mai 1921).

Pe baza programului dat de şedinţa Consiliului general al partidului socialist şi al sindicatelor din Romînia care a avut loc între 30 ianuarie şi 3 februarie 1921, aripa revoluţionară, grupurile comuniste au asigurat convocarea congresului pentru ziua de 8 mai 1921, la care a fost creat Partidul Comunist din ţara noastră. Crearea P.C.R. a constituit o victorie istorică a marxism-leninismului asupra oportunismului şi reformismului în mişcarea muncitorească din ţara noastră. Crearea P.C.R. a ridicat pe o treaptă superioară lupta muncitorilor şi ţăranilor muncitori împotriva regimului burghezo-moşieresc, pentru răsturnarea lui şi instaurarea dictaturii proletariatului [39]).

Oamenii muncii din ţara noastră, din momentul înfiinţării partidului marxist-leninist, au căpătat un stat major revoluţionar puternic, capabil să conducă cu fermitate şi competenţă lupta clasei muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare pentru lichidarea exploatării omului de către om, pentru răsturnarea capitalismului şi instaurarea unei noi orînduiri lipsită de exploatare, socialismul.

P.C.R. a fost de la bun început singurul detaşament de avangardă al clasei muncitoare. Avînd la bază învăţătura marxist-leninistă şi experienţa P.C.U.S. el a condus masele de oameni ai muncii pe drumul luptei împotriva burgheziei şi moşierimii, pentru desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice şi pentru instaurarea dictaturii proletariatului.

Partidul clasei muncitoare a condus şi conduce cu înţelepciune poporul nostru muncitor pe drumul socialismului.

În documentele Congresului al III-lea al P.M.R., care constituie un eveniment de importanţă deosebită în viaţa poporului nostru, se arată că socialismul a învins în patria noastră şi că „înfăptuirea prevederilor planului de 6 ani, — prima etapă a programului de perspectivă, a cărui schiţă a fost întocmită în ultimii 2 ani, va deschide în faţa poporului nostru noi orizonturi şi mai luminoase: desăvîrşirea construcţiei socialiste şi perspectiva trecerii treptate la construirea comunismului [40]).

39) **Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P. M. R.**

40) **Gh. Gheorghiu-Dej,** ***Raport la Congresul al III-lea al P. M. R.,*** **p. 78.**

https://biblioteca-digitala.ro

ИЗ БОРЬБЫ РАБОЧЕГО КЛАССА МОЛДОВЫ В ГОДЫ РЕВОЛЮЦИОННОГО ПОДЪЕМА (1917–1921 гг.)

Краткое содержание

В первой части статьи освещается общее экономическое и полиmихеское положение нашей страны после первой мировой войны. Затем авторы специально останавливаются на изучении положения рабочего класса Молдовы. Кроме того, в работе показывается тот исключительный подъём рабочего движения в Молдове, рост которого объясняется нéпосредственным влиянием Великой Октябрьской Социалистической Революции.

Особенно подчëркивается в статье роль коммунистических ячеек в мобилизации рабочих на борьбу против буржуазно-помещичьего строя.

Более подробно исследуются в работе следующие вопросы: общая забастовка, происходившая в октябре 1920 г., мартовская конфетенция 1921 г., упорная борьба коммунистических ячеек и значение создания Румынской Коммунистической Партии.

QUELQUES ASPECTS DE LA LUTTE DE LA CLASSE OUVRIÈRE DE MOLDAVIE PENDANT L'ESSOR DU MOUVEMENT OUVRIER (1917 – 1921)

Résumé

Le travail présente premièrement quelques aspects de la situation économique et politique, en général, de notre pays après la première guerre mondiale et en particulier de la Moldavie, ainsi que des aspects de la situation difficile dans laquelle se trouvait la classe ouvrière. Ensuite, le travail met en relief l'essor vigoureux du mouvement ouvrier de Moldavie, sous l'influence directe de la Grande Révolution Socialiste d'Octobre.

Les auteurs relèvent spécialement le rôle des groupes communistes dans l'action de mobiliser les ouvriers dans la lutte contre le régime bourgeois-agrarien.

Enfin, le travail s'occupe plus amplement de la grève générale d'octobre 1920, de la conférence de mars 1921, de la lutte acharnée menée par les groupes communistes et de l'importance de la création du Parti Communiste Roumain.

https://biblioteca-digitala.ro